

Unii Europejskiej. Raport 6 (synteza). Institute of Economics of Agriculture and Food Management, Warsaw, 2009. 9. Wasilewski M., Zabolotny S., Sytuacja finansowa przedsiębiorstw o odmiennych strategiach zarządzania kapitałem obrotowym. Zeszyty Naukowe SGGW. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, № 78, Warsaw, 2009. 10. Wielicki W., Rola

kapitału w przedsiębiorstwach agrobiznesu. Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomika Rolnictwa, volume 95, brochure 1, Wieś Jutra, Warsaw, 2008.

Надійшла до редколегії 13.12.11

УДК 334.012

М. Бердар, канд. екон. наук, доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

Обґрунтована необхідність прискорення розвитку підприємництва в Україні, визначено комплекс заходів, особливості впливу глобалізації, інновацій та інвестицій на соціально-економічну ситуацію в Україні; визначено перспективні напрями розвитку підприємництва та роль держави в цьому процесі.

Ключові слова: глобалізація, підприємництво, інновації, інвестиції, національна економіка, соціально-економічна ситуація, державне регулювання.

Обоснована необходимость ускорения развития предпринимательства в Украине, определен комплекс мероприятий, особенности влияния глобализации, инноваций и инвестиций на социально-экономическую ситуацию в Украине; определены перспективные направления развития предпринимательства и роль государства в этом процессе.

Ключевые слова: глобализация, предпринимательство, инновации, инвестиции, национальная экономика, социально-экономическая ситуация, государственное регулирование. The necessity of accelerating the development of business in Ukraine, defined set of measures, especially the impact of globalization, innovation and investment in social and economic situation in Ukraine identified promising areas of business development and the state's role in this process.

Keywords: globalization, entrepreneurship, innovation, investment, national economy, socio-economic conditions, government regulation.

Історичний досвід засвідчує, що наука, технології та інновації завжди були вирішальним чинником розвитку суспільства. Але за останні 30-50 років у розвинених країнах інноваційні процеси прискорювалися, набували дедалі більших масштабів. Інноваційна орієнтація підприємницької діяльності, освоєння новітніх досягнень науки і техніки забезпечили суб'єктам господарювання конкурентні переваги, зміцнювали їх ринкові позиції і водночас сприяли економічному розвитку держав, підвищенню рівня та якості життя населення.

Нині вплив технології, науки, освіти і загалом інноваційних досліджень на розвиток виробничої і соціальної сфери зріс у сотні разів. Науково-технічний прогрес суттєво трансформував звичайний економічний устрій і актуалізував потребу у розробці нових технологій та виробництв, які змінюють не тільки масштаби і структуру виробництва індустріально розвинених держав, але й суттєво впливають на якість життя, взаємини людей, їх ставлення до довкілля. І для країн, що не належать до економічно високорозвинених, стає очевидним: межу між бідними і багатими державами визначають сьогодні рівень розвитку і динамізм інноваційної сфери – науки, наукоємних галузей і компаній, світових ринків технологій. Це створює основу стійкого економічного зростання.

Проблема формуванням сучасної концепції підприємництва, в тому числі запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, присвячені роботи таких науковців як В.Д. Базилевич, З.С. Варналій, В.М. Геєць, В.В. Зянько, А.К. Кінах, М.І. Крупка, І.І. Мазур, О.А. Мельниченко, Ю.М. Пахомов, К.В. Павлов, Б. Панасюк, С.Ю. Шевченко та інші.

Метою статті є обґрунтування необхідності прискорення розвитку підприємництва в Україні, визначення комплексу заходів, особливості впливу глобалізації, інновацій та інвестицій на соціально-економічну ситуацію в Україні та визначення перспективних напрямів розвитку підприємництва та роль держави в цьому процесі.

В Україні за попередні роки економічних реформ не було створено необхідних умов для інноваційного розвитку економіки, освоєння нових високих технологій, зміцнення інтелектуального потенціалу суспільства. Наша країна довгий час розвивалась з олігархізованою, надзвичайно енергоємною, енергозалежною і неконкурентоспроможною економікою, яка, по суті, вичерпала свої ресурси, та й сьогодні все ще залишається на інду-

стріальній стадії, у той час як промислово розвинені країни давно перейшли до нового – постіндустріального суспільства, в якому на перше місце ставляться знання й інформаційно-телекомунікаційні технології, що забезпечують високу соціально-економічну ефективність. Отже, завдання України полягає в тому, щоб, використавши свій науковий потенціал, стати врівень з розвиненими країнами світу, для чого необхідно значно більше вкладати в людські ресурси, підвищення їх класифікації, дослідження і розробку нових технологій. Українська держава нарешті повинна усвідомити об'єктивну необхідність інноваційної складової економічного розвитку і те, що за умов глобалізації інвестиційних процесів для неї немає іншого вибору, як розробляти модель інноваційного економічного розвитку, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності, що, зрештою, сприятиме зростанню ролі інтелектуальної власності, збереженню і примноженню інтелектуального потенціалу нації.

Існуюча несприйнятливості вітчизняною економікою науково-технічного прогресу, зростаюче технологічне відставання від розвинених європейських країн, низька конкурентоспроможність багатьох підприємств і галузей сповільнює також темпи входження України у світове господарство, в межах якого сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його стійкого розвитку. Тому інтеграція у світовий економічний простір вимагає підвищення частки інноваційної продукції та збільшення обсягів надання високотехнологічних послуг.

Отже, XXI століття об'єктивно визначає необхідність активізації в Україні інноваційно-інвестиційної діяльності. Світовий досвід свідчить, що ті країни, які за темпами і якістю економічного зростання, рівнем добробуту громадян прагнуть увійти в число лідерів, повинні бути спроможними сприймати новітні досягнення науково-технічного прогресу, ефективно та своєчасно трансформуватися, використовуючи таке багатофакторне соціально-економічне явище ринкової економіки, як підприємництво, зокрема, його специфічний різновид – інноваційно-інвестиційне підприємництво.

Сучасна світова економіка дедалі інтенсивніше глобалізується. Це всеохоплюючий процес, жодна країна не може уникнути його впливу на ті чи інші сфери суспільного життя. Цю новітню тенденцію розвитку суспіль-

тва досліджують різні наукові школи, хоч єдиного визначення терміна "глобалізація" поки ще немає. Усе ж узагальнюючи відомі підходи, можна сказати, що глобалізація становить комплексне геополітичне, гео економічне і геокультурне явище, яке справляє потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільства [22]. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці і капіталу [11]. Даний процес позначений інтенсифікацією руху капіталу, що направляється у найприбутковіші галузі національних економік, швидким розвитком фінансових ринків, які генерують потужні фінансові потоки, активізацією ринку фінансових інновацій і загалом інноваційного процесу, в ході якого створюються і поширюються інновації.

Загально відомо, що перспективи розвитку суспільства залежать не лише від ефективності використання наявних ресурсів, а й (наразі значно більшою мірою) від здатності його членів продукувати та впроваджувати інновації. Так, саме завдяки "радикальним нововведенням, що мають високий потенціал ринкового проникнення, підприємці отримують додатковий прибуток" [6, с. 187], який спрямовується не лише на розвиток власного бізнесу та задоволення все зростаючих потреб, за рахунок нарощування обсягів виробництва товарів і послуг, а також упровадження та використання новацій у самих різних галузях та сферах діяльності. Тому прагнення й реальні дії суб'єктів господарювання стали запорукою економічного розвитку – "сталих збалансованих кількісних і якісних змін, які обумовлюють поліпшення соціально-економічної та політичної ситуації в країні".

Стрімка глобалізація та інтелектуалізація виробництва, ринку й економічної діяльності викликані небаченими темпами і масштабами інновацій, які докорінно змінюють соціально-економічну структуру суспільства і виробничих відносин. Стає очевидним, що для вирішення господарсько-економічних завдань потрібні нові підходи, якісні прогресивні зміни. Безперечно виникаючи у просторі і часі, такі зміни є характерною ознакою інноваційного процесу, на основі якого розвиваються інформаційні технології, зокрема глобальна мережа Інтернет, що зв'язує різноякісні технології, структури, вузли, системи, послуги, пропозиції тощо в об'єднане комунікативно-функціональне середовище.

Інноваційний процес можна розглядати з різних позицій [4]. Але в будь-якому разі він завжди являє собою послідовний ланцюжок подій, які спричинюють "дозрівання" інноваційної ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги, а далі – поширення результату в практиці господарювання відповідно до інтересів підприємця-новатора. Утверджуючись в економіці, інновація вдосконалюється, стає ефективнішою, набуває власних споживчих властивостей, перед нею відкриваються, завдяки процесу глобалізації, сфери застосування та ринки.

Інноваційний процес включає в себе реалізацію інвестицій, у ході якої поєднується наука, техніка, економіка, підприємництво й управління [9 с.28]. Глобалізація, стимулюючи розвиток засобів комунікації та інформаційних технологій, сприяє націленості інвестицій на освоєння нововведень та активізує інноваційне підприємництво. Тенденція до глобалізації проявляється, зокрема, у зростанні частки іноземного фінансування наукових досліджень у більшості розвинутих та нових індустріальних країн, масованому створенні дослідницьких підрозділів транснаціональних корпорацій у сприятливих для такої діяльності регіонах. На думку Ю.М. Пахомова, інвестиції пов'язані з глобалізацією настільки тісно, що нині під її впливом інвестиційні проекти виходять на новий рівень щодо структурної будови, територіальної ознаки поширення основного масиву та окремих видів

інвестицій, природи їх здійснення, мотиваційних критеріїв і, звичайно, економічних та соціальних наслідків [17].

Але для України глобалізація може породити певні проблеми: з одного боку, відкриваються перспективи залучення фінансових ресурсів, яких не вистачає для того, щоб розвивати інноваційний процес; але з іншого боку, загострюється міжнародна конкуренція за ці ресурси і локальним фірмам не під силу змагатися з ТНК, що застосовують новітні досягнення у сфері управління та виробництва.

"Глобалізація позначається на якісній трансформації зв'язків між макроекономічними змінними і призводить до істотних структурних зрушень у напрямку розширення конкуренції та підвищення гнучкості економіки" – пише В.В. Козак [5, с.41]. На його думку, підвищення гнучкості економіки спричинюється прямим тиском глобальної конкуренції на зниження цін, що передається усім країнам каналами дедалі більшої відкритості та через пристосування макроекономічних органів до викликів глобалізації [5, с.46].

На позитивний вплив ефекту конкуренції, до якого ніби неминує веде глобалізація, вказують й інші вчені [19, с.26]. Проте, на думку автора, вплив конкуренції, спричинений процесом глобалізації, може мати для деяких економік і негативні наслідки.

Зокрема Україна, яка за загальним індексом конкурентоспроможності посідає майже останнє серед країн Європи місце – а саме 86-те [18, с.38], навряд чи спроможна взяти верх у такій конкурентній боротьбі. І найістотношою перешкодою для підвищення потенціалу міжнародної конкурентоспроможності України на сучасному етапі розвитку її економіки є якраз відставання у сфері інноваційних технологій. Безперечно, перемога у такому змаганні за величезними транснаціональними корпораціями (ТНК), капітал яких сконцентрований у наймогутніших країнах світу. Ці впливові, добре організовані утворення прагнуть завоювати нові ринки, виступають за впровадження єдиних ліберальних правил господарської гри, які проте, аж ніяк не придатні для менш розвинутих та менш впливових країн. Насправді так звані глобальні фірми, що виходять за нинішнього процесу глобалізації на авансцену світової економіки, серйозно загрожують економічному суверенітету тих держав, які не належать до високорозвинутих, а серед них – і України.

Отже, глобалізація не позбавлена негативних рис. А на думку Папи Івана Павла II, оскільки глобалізація керується лише законами ринку в інтересах наймогутніших держав, її наслідки можуть бути тільки негативними. Такими є, наприклад, підхід до економіки як абсолютної цінності, безробіття, збільшення розриву між бідними і багатими, несправедлива конкуренція, яка ставить бідні нації у становище всезростаючої приниженості [3].

Уряд України визначив інноваційний розвиток пріоритетним, оскільки серед основних факторів конкурентоспроможності визначальним є впровадження ефективних механізмів інноваційної політики [21, с. 2].

У праці О.М. Коротких інноваційний розвиток розглядається як процес, спрямований на стійке зростання і являє собою сукупність операцій, етапів, що реалізують інноваційний цикл [7].

У праці І.І. Мазур, О. Радіци зазначається, що незважаючи на поступовий розвиток підприємницької діяльності в Україні, поглиблення в суспільстві та органах державної влади усвідомлення важливості ролі цього сектора економічної діяльності, однією з систематичних перешкод його економічного розвитку є корупція, негативний вплив якої позначається на формуванні легально-правових умов розвитку підприємницької діяльності [12, с.57].

Слід погодитися з О.О. Слюсаренко, що технологічна інноваційність промислового виробництва займає в процесі інтеграції України до Євросоюзу ключове місце, оскільки підвищує потенційні можливості промисловості щодо інноваційного впливу як на власне виробництво, так і на економіку інших галузей [20, с.8].

Практично за таким підходом інноваційний розвиток розглядають інші автори, акцентуючи увагу на тому, що проблеми ефективного використання фінансових ресурсів, пошуку їх додаткових джерел, залучення потенційних інвесторів тісно пов'язані з формуванням нових знань та ідей, технологічним освоєнням нових наукових відкриттів, винаходів, результатів досліджень і розробок, з впровадженням нововведень, прогресивної техніки та обладнання [8].

Отже, як виходить з вищенаведеного, інноваційний розвиток підприємництва пов'язаний з інвестиційними вкладеннями як важливим елементом інвестиційної діяльності, яку С.Ю. Шевченко визначає як процес реалізації інвестицій різних видів і форм. М.І. Бондар [1] розглядає інвестиційну діяльність як сукупність практичних дій юридичних осіб, держави та громадян щодо реалізації інвестицій, які є одним з етапів інвестиційної діяльності й підґрунтям для формування сучасної політики інноваційного розвитку [23, с.8].

Однак, незважаючи на посилену увагу науковців і практиків до інновацій та інвестицій у підприємстві, залишаються недостатньо розглянутими.

Негативні тенденції в інвестиційно-інноваційному напрямі розпочалися у 90-х роках ХХ ст., коли зниження капітальних вкладень в основний капітал України досягло кризового рівня [13]. На початку ХХІ ст. збільшення обсягів інвестицій похвалило оновлення і розвиток активної частини виробничих фондів.

Проте відновлення і нарощування інвестиційного процесу та забезпечення розвитку підприємництва можливе тільки через технічне переозброєння підприємств і їх інноваційний розвиток [10, 2]. Результати дослідження масштабів та результативності інноваційної діяльності в Україні свідчать про досить низьку активність використання у виробництві науково-технічних досягнень, в основному через зниження рівнів фінансування й обсягів інвестицій.

Інноваційно-інвестиційна діяльність в підприємстві – одне із слабких місць сучасної економіки. Це пов'язано з багатьма причинами: неефективним податковим регулюванням, станом основних фондів підприємств, складністю фінансування за рахунок власних коштів економічних суб'єктів.

Упровадження інновацій та інвестицій задля розвитку підприємства може здійснюватись за інтенсивним чи екстенсивним типом і бути спрямованим на скорочення праце-, фондо- та матеріаломісткості продукції, тим самим забезпечуючи підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та національної безпеки.

Інтенсивність цього процесу істотно пов'язана з мірою досягненням цілей її учасників, які докорінно відрізняються одна від одної, а саме: новаторів (переважно небідних людей, які володіють необхідними знаннями, досвідом і матеріальними ресурсами, а також вміють приймати неординарні рішення та ризикувати) – отримують найбільший прямий зиск за рахунок успішного впровадження новацій; споживачі – задовольняють все зростаючі потреби завдяки здешевленню продукції та розширенню її асортименту. Усі чинники, які впливають на здійснення інноваційних процесів, поділяються на три групи: 1) економічні й технічні (дефіцит засобів для фінансування інноваційних проектів; недостатнє забезпечення матеріальної та науково-технічної бази; наяв-

ність застарілих технологій; відсутність резервних потужностей тощо); 2) організаційно-управлінські (жорсткість у плануванні; переважання вертикальних потоків інформації; орієнтація на сформовані ринки; децентралізація, автономія, формування цільових проблемних груп нових розробок); 3) культурні (опір змінам, що можуть спричинити зміни статусу працівників, необхідність пошуку нової роботи, перебудову усталених способів виробництва тощо) [16].

Результативність такого розвитку залежить від регіональної, галузевої та структурної специфіки національної економіки, а також від спрямованості новацій на інтенсивний чи екстенсивний характер суспільного відтворення.

За використання інтенсивних інновацій "розширюються можливості для задоволення усе зростаючих потреб населення та поліпшення умов праці, і водночас, скорочується зайнятість серед працездатних осіб унаслідок упровадження технічних й організаційних новацій; за екстенсивних – імітуються позитивні зміни, але у дійсності має місце подальше відставання від розвинутих країн світу економічного потенціалу підприємств (галузей та економіки у цілому), а з тим умов праці та рівня її оплати" [14, с. 97].

На сьогодні підвищується значущість наукомістких технологій, використання яких дозволить прискорити досягнення світових стандартів у царині виробництва товарів і послуг (як це має місце в Японії, Південній Кореї та інших розвинутих країнах та країнах, які швидко розвиваються), а з тим – підвищити рівень та якість життя населення. Відтак, необхідно виділити пріоритетні галузі реального сектору економіки. Виходячи з базового критерію відбору (спрямованість діяльності підприємств цих галузей на стимулювання внутрішнього попиту та зміцнення експортного потенціалу), перспективними є авіа-, ракетно- та машинобудування, де ще збережено матеріально-технічний та кадровий потенціал, уміле використання яких забезпечить повернення Україні статусу країни, яка здатна не лише розробити, а і впровадити (з чим донині маємо чи найбільше проблем) сучасні високотехнологічні розробки світового рівня.

Перехід на інтенсивні новації в різних галузях національної економіки має свою специфіку, яка визначається особливостями, притаманними цим галузям, а саме: характером НТП, співвідношенням живої і уречевленої праці в процесі виробництва, соціально-економічними умовами організації праці, мірою впливу природних факторів тощо. Строки проведення заходів і характер спрямованості інтенсифікації виробництва в галузі (регіоні), залежать від їхньої ролі і місця в економіці національної економіки на даному етапі її розвитку, а також від специфіки відтворювального процесу, міжгалузевих диспропорцій, домінування виробництва засобів виробництва чи предметів споживання [15].

Однак марно сподіватись, що без державної підтримки власники підприємств збільшуватимуть обсяги інвестицій у впровадження сучасних технологій, використання нової техніки, підвищення рівня безпеки та комфорту робочих місць. Саме тому держава всіма доступними способами заохочує суб'єктів підприємництва до розробки та впровадження інновацій, тим самим створюючи сприятливі умови для розвитку виробництва, насичення внутрішнього ринку товарами і послугами, задоволення потреб споживачів, міцнення експортного потенціалу, наповнення бюджетів усіх рівнів, підвищення доходів суб'єктів господарювання, скорочення безробіття, поліпшення умов праці, соціального забезпечення населення, зміцнення позитивного іміджу органів державного управління та органів місцевого самоврядування.

Запорукою інтенсифікації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємництва та підвищення результативної його реалізації необхідно:

1) збереження позитивних тенденцій в підприємстві за одночасного вирішення нагальних проблем (нечітке формулювання пріоритетів у національній науково-технічній політиці; недостатність або відсутність інформації про наявні дослідження й розробки; загальний рівень, структура та механізми фінансування науково-технічної сфери не відповідають заявленому Урядом курсу інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки й практично виключають реальне використання можливостей значного науково-технічного потенціалу; збереження Україною статусу постачальника сировини й ринку збуту для країн Заходу; зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств та частки інноваційної продукції у загальному обсязі виробництва);

2) сприяння залученню інвестицій у ті галузі та сфери, де ще збережено матеріально-технічний та кадровий потенціал, а також можливий максимальний мультиплікативний позитивний ефект;

3) забезпечення доступності технічних й технологічних інновацій (передусім, вітчизняних розробок) за рахунок дієвої державної підтримки бізнесу щодо залучення інвестицій та впровадження новації, а саме:

- фінансування інноваційних проектів фундаментальних і прикладних досліджень, із бюджетів усіх рівнів, а також із спеціалізованих фондів;

- забезпечення переходу від розвитку технопарків до створення технополісів;

- надання цільових дотацій та встановлення спеціальних цін на інноваційну продукцію вітчизняного виробництва;

- створення власних ноу-хау та припинення витоку інформації;

- пільгового кредитування;

- надання податкових і митних пільг;

- стимулювання запровадження енерго- й ресурсозберігаючих технологій, підвищення рівня безпеки та комфорту робочих місць;

- компенсування новаторам їхніх витрат на реалізацію суспільно значущих інноваційних проектів;

- забезпечення переходу від локального вимушеного антикризового реагування до цілеспрямованого стратегічного державного регулювання інноваційної та інвестиційної активності суб'єктів господарювання;

- скорочення кількості пріоритетних напрямів інноваційного розвитку (збереження лише тих, які забезпечують істотний науковий здобуток і перспективи розвитку);

- застосування пришвидшеної амортизації основних фондів;

- підтримання високого суспільного статусу вчених, конструкторів, інженерів, тобто усіх суб'єктів інноваційного процесу (наприклад, через встановлення різноманітних державних премій, почесних звань, проведення конкурсів тощо);

- сприяння міжнародній науково-технічній кооперації;

- здійснення державними установами консультаційної, інформаційної та іншої підтримки;

4) спрямовання розвитку національної економіки на пом'якшення міжгалузевих і міжрегіональних диспропорцій, а також на забезпечення пріоритетного розвитку вищих технологічних укладів та усунення перешкод розвитку вітчизняного бізнесу за рахунок:

- приведення структури та обсягів інвестиції у відповідність до технологічної структури економіки;

- скорочення кількості перевірок;

- спрощення дозвільної системи;

- боротьба з корупцією;

- протидія рейдерству;

- зменшення податкового тягаря;

- забезпечення доступності кредитних ресурсів;

- сприяння вертикальній та горизонтальній інтеграції товаровиробників;

- закриття та/чи реструктуризація неприбуткових підприємств;

- обмеження міри відкритості української економіки прагматичними національними інтересами;

- створення у фінансово-промислових групах спеціальних інноваційних центрів, що координують і реалізують інноваційні проекти;

- залучення підприємців до виконання державного замовлення;

- поєднання державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму;

- використання стратегії запозичення на державних підприємствах реального сектору економіки.

5) удосконалення регуляторного впливу держави на життєдіяльність населення.

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки потребує належного фінансового забезпечення, недостатність якого актуалізує питання залучення інвестицій або ж отримання зовнішніх запозичень. Однак більшість власників підприємств не квапляться з модернізацією існуючих і, тим паче, створенням нових сучасних виробничих потужностей, тому одним з головних інвесторів (звісно, не варто припинювати значущість іноземних компаній) має стати держава, фінансове положення якої нині не дозволяє самотужки реалізовувати крупні інвестиційні проекти (у т.ч. підготовку до Євро-2012, яку, на відміну від Польщі, Україна здійснює значною мірою за кошти бізнесу).

Як показав досвід багатьох країн, успішний перехід до інноваційної моделі функціонування національної економіки можливий лише за умови докорінної перебудови регуляторних механізмів та позитивного сприйняття інновацій широким загалом.

З огляду на це можна зробити такі висновки: 1) збереження наявної ситуації чи будь-які інші невдалі реформи призведуть до остаточної втрати Україною можливості стати розвинутою європейською країною, а її населення – мати гідний рівень та якість життя; 2) основні зусилля держави мають бути спрямовані на узгодження інтересів споживачів і виробників, найманих працівників і роботодавців, підприємств і галузей, держави та суспільства; 3) інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки має стати наріжним каменем державної політики, оскільки передбачає поступову, докорінну перебудову системи взаємовідносин між економічними суб'єктами й техніко-технологічне оновлення ресурсного потенціалу виробничої сфери; 4) продовження наукових розвідок за даною проблематикою сприятиме подальшому зростанню ресурсного потенціалу української економіки, зміцненню національної безпеки, підвищенню рівня та якості життя населення України.

1. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: монографія / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2008. – 256 с.
 2. Варналій З. Регіональна інноваційна політика України: проблеми та стратегічні пріоритети / З. Варналій // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 36–39.
 3. Етос глобального мира / Горбачев-фонд. – М.: РАН. Восточная литература, 1999. – 206 с.
 4. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку. [Монографія] // Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 263с.
 5. Козак В.В. Дезінфляція на тлі глобалізаційного процесу // Фінанси України. – 2007. – №6. С.40-46.
 6. Інноваційна складова українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Гець, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
 7. Коротких О.Н. Особенности инновационного развития промышленных предприятий, методы и модели учета финансовых рисков / О.Н. Коротких // Электронный журнал научных публикаций аспирантов и докторантов // <http://www.jurnal.org>
 8. Крылов Э.И. Анализ эффектив-

ности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия / Э.И. Крылов, В.М. Власова, И.В. Журавкова. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 608 с. 9. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: Видавн. центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2001. – 607 с. 10. Кузнєцова Л. Структурні зміни у промисловості України: критерії прогресивності / Л. Кузнєцова // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 50–55. 11. Лукашевич В.М. Глоба листика. – Львів: "Новий світ – 2000" – 2004. – С. 13–16. 12. Мазур І.І., Радіца О. Протидія корупції у системі регулювання підприємницької діяльності в Україні / Мазур І.І., Радіца О. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка серія "Економіка", № 124/125, 2011. – С. 57–60. 13. Макаренко І.О. Механізми фінансової стабілізації підприємств в ринкових умовах / І.О. 13. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 1 (55). – С. 31–37. 14. Мельниченко О. А. Інтенсифікація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки та її вплив на рівень добробуту населення України / О. А. Мельниченко // Інноваційні моделі та механізми української економіки в умовах глобалізації: тези міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 квітня 2010 р.). – Х.: Видво ПВНЗ ХІЕРВМ, 2010. – С. 97–99. 15. Павлов К. В. Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: макроэкономический подход / К. В. Павлов // Вісник економічної науки України. – 2009. –

№ 2. – С. 101–108. 16. Панасюк Б. Деякі підходи до прогнозування науково-технологічної та інноваційної сфер / Б. Панасюк // Економіка України. – 2003. – № 3. – С. 10–20. 17. Пахомов Ю.Н. Глобалізація в контексті нових інвестиційних можливостей і нових ризиків // Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України: Матер. міжн. наук.-практ. конф. Київ, 27 червня 2001. / Міжвідом. коміс. з питань фін. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2001. – 144 с. 18. Притикіна О.Л., Стасюк Ю.М., Щипанова О.В. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС // Фінанси України. – 2005. – №5. С.36–43. 19. Савченко Т.В. Уточнення економічного змісту й особливостей глобалізації // Фінанси України. – 2008. – №7. – С. 20–26, с.26. 20. Слюсаренко О.А. Інноваційна активність в Україні: состояние и проблемы развития / О.А. Слюсаренко // Инновации. – 2007. – № 8(106). – С. 8–13. 21. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів // Інвестиції та інноваційний розвиток: науково-практичний бюлетень. – 2009. – № 3 (6). – С. 2. 22. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 29–35. 23. Шевченко С.Ю. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності / С.Ю. Шевченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 1. – С. 7–10.

Надійшла до редколегії 15.12.11

УДК 658.15

В. Вірченко, канд. екон. наук, доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Стаття присвячена аналізу сутності і ролі інтелектуального капіталу в системі антикризового управління підприємством. Досліджено зміст, види та значення кризи у розвитку складних нерівноважних систем. Розглянуто підходи до визначення сутності, форми, завдання та принципи антикризового управління. Проаналізовано зміст та структуру інтелектуального капіталу, його значення у антикризовому управлінні.

Ключові слова: криза, інтелектуальний капітал, антикризове управління, синергетика.

Статья посвящена анализу сущности и роли интеллектуального капитала в системе антикризисного управления предприятием. Исследовано содержание, виды и значения кризиса в развитии сложных неравновесных систем. Рассмотрены подходы к определению сущности, формы, цели и принципы антикризисного управления. Проанализированы сущность и структура интеллектуального капитала, его значения в антикризисном управлении.

Ключевые слова: кризис, интеллектуальный капитал, антикризисное управление, синергетика.

Article is devoted to analysis of nature and role of intellectual capital in system of crisis management of enterprises. Essence, forms and significance of crisis in process of development of difficult nonequilibrium systems are investigated. Theoretical approaches to definition of the nature of crisis management, forms, objectives and principles of crisis management are considered. The essence and structure of the intellectual capital, its significance in crisis management are analyzed.

Keywords: crisis, intellectual capital, crisis management, synergetics.

3 часу здобуття незалежності України минуло 20 років, а вітчизняна економіка все ще продовжує страждати від неефективної структури, періодичного наростання кризових тенденцій, браку інновацій, низької платоспроможності населення. При цьому важливим фактором, який продовжує здійснювати негативний вплив на економіку України, залишається незадовільний фінансовий стан значної частини вітчизняних підприємств, які відзначаються низькою платоспроможністю та фінансовою стійкістю.

У порівнянні з кінцем ХХ століття, економічне середовище зазнало фундаментальних змін під впливом глобалізації, інтернаціоналізації економічної діяльності і посилення конкуренції. Висока волатильність середовища, економічна невизначеність, інфляційні явища, низька платіжна дисципліна, високий рівень ризиків, що супроводжують діяльність підприємств, а також вплив цілої низки як внутрішніх так і екзогенних чинників не дозволяють реалізувати наявний в Україні науково-технічний та виробничий потенціал.

Боротьба із наслідками світової фінансової кризи вимагає стабілізації національної економіки, активного стимулювання економічного зростання і переорієнтації суб'єктів господарювання на використання новітніх досягнень у галузі управління фінансово-господарською діяльністю, а також у сфері організації бізнес-процесів. Важливим фактором конкурентоспроможності підприємства на сучасному етапі розвитку економічних відносин є ефективний фінансовий менеджмент, принциповою складовою якого є система антикризового управління. В умовах вітчизняної економіки оптимізація діяльності підприємств вимагає вирішення цілого комплексу проблем, однією з найбільш актуальних на сьогодні є проблема забезпечення фінансової стійкості та рівноваги підприємств в умовах невизначеності та нестійкості економічного середовища. На сьогодні проблема запровадження антикризового управління на підприємствах набуває особливої ваги, оскільки за даними Державного департаменту з питань банкрутства станом на 1 лютого 2011 р. в Україні було розпочато запровадження у справах про банкрутство 14 265 підприємств.

У зв'язку з цим виникає потреба дослідження шляхів протидії кризовим явищам на підприємствах, забезпечення і підтримки на належному рівні їх фінансово-господарського стану як основи розширеного відтворення національного господарства і підвищення економічної безпеки як окремих підприємств, так і економіки в цілому. При цьому, поглибленого аналізу потребують складові антикризового управління – система прогнозування банкрутства, джерела фінансування антикризових заходів, форми санації підприємства.

Зміст, методика та механізм антикризового управління були широко висвітлені в економічній літературі. Належне місце в розробці даної наукової тематики займають праці Е. Альтмана, Р. Брейлі, В. Шарпа, К. Майлса, Р. Тафлера Д. Робертсона, І. Ансоффа, І.П. Градова, А.Г. Грязнової, Г.П. Іванова, В.І. Кошкіна, І.О. Бланка, О.О. Терещенко, Л.О. Лігоненко, А.Д. Чернявського та інших. Водночас, питання, пов'язані із дослідженням ролі інтелектуального капіталу в системі антикризового управління підприємством, на наш погляд, вивчені та висвітлені недостатньо.

Мета даної статті полягає у дослідженні сутності та структури інтелектуального капіталу, його значення в антикризовому управлінні підприємством, на наш погляд, вивчені та висвітлені недостатньо.

© Вірченко В., 2012